

Szabadi István

Debreceni Református Hittudományi Egyetem

Egyháztörténelem a Református Szemlében 1958–2006 között

Nagy László a Református Szemle 1958–1978 közötti számainak feldolgozva állapítja meg, hogy az írások mintegy harminc százalékát egyháztörténeti munkák tették ki. Ebben a húsz esztendőben 189 egyháztörténelmi tanulmány jelent meg a Szemlében. Ezek közül 25 foglalkozott egyetemes reformációtörténettel, 34 hazai reformációtörténettel, 93 alkalommal jelentek meg életrajzok, évfordulókhöz kötődő visszaemlékezések, egyházművészettel 21 írás foglalkozott és 11 írás ismertetett egyházi kiadványokat. A következő egy évtizedet Somogyi Botond tekintette át és 176 cikket, azaz a tanulmányok 26%-át sorolja az egyháztörténelemhez, s ezen belül 47 egyetemes, 35 erdélyi reformációtörténeti írást tart számon, és 48 életrajzot, 38 egyházművészeti cikket s mindössze 4 kiadvány-ismertetést talált.

Kettejük módszerét és kategóriáit követve tekintetem át az 1990–2006 közötti másfél évtizedet. Az említett másfél évtized számaiban 263 egyháztörténeti tanulmányra bukkantam, ez az összes ekkorra megjelent tanulmánynak (1163) mintegy 23 százaléka. Ebből egyetemes érdeklődésű 33, erdélyi vonatkozású 198, életrajzi jellegű 22, egyházművészeti vonatkozású pedig 10. (Meg kell jegyezni, hogy a fenti kategóriák között számos átfedés van.)

Összegezve a számokat, az 1958–2006 között, tehát nem egészen ötven esztendő alatt 628 egyháztörténeti tárgyú cikk jelent meg, ez az összes tanulmánynak elébb 1/3-a, később szűk 1/4-e. Úgy tűnik, tehát, hogy a Szemlében az egyháztörténet jelenléte csökkenő tendenciát mutat.

A Református Szemle DVD lemezen lévő adatbázisát áttekintve az egyháztörténethez sorolható az 1995–1996-ban közzétett, számos folytatásban megjelent marosszéki matricula a lelkészek 1687-es jövedelméről. Ugyanígy Lukács Olga 1996-os cikkét a janzenista II. Rákóczi Ferencről, Sövényháziné Sándor Judit Tisza Lajosról, Szeged újjáépítőjéről szóló megemlékezését, 1998-ban Nagy József és Bálint Sándor Szeged reneszánsz kori műveltségéről értekezését, Szakács Nagy Ilona beszámolóját a délvidéki reformátusság történetéről szóló két könyvről. Még ugyanebben az évben ugyanő a feketecsi református egyház történetét teszi közzé, Takácsné Kővári Malvin Horváth Istvánról, Kocsis Elemér pedig ifj. Varga Zsigmondról emlékezik meg. Bánai László és Anne-Marie Kool a magyar külmiszió történetét dolgozza fel, Mózes Huba ír a franekeri peregrinusokról, Deák Ödön Járosi Andorról ír esszét.

A Márkodi Sarolta által összeállított, 1998-ban megjelent Református Szemle repertórium további segítséget jelent a tájékozódásban. Nagy mértékben változik viszont a tanulmányok jellege, hiszen – például – a mikrotörténelem megjelenítése a legkorszerűbb európai irányokkal is lépést tart.

Az 1960-as, 1970-es évek Szemléjének egyháztörténelmi tárgyú írásait az jellemezte, hogy a cikkek felét a hosszabb-rövidebb biográfiák tették ki. Több cikk foglalkozott a reformációtörténet általános kérdésköreivel (hitvallás az apostoli egyházban,

Antiókhiai Ignátus tanítása a gyülekezeti életről és levelei, a megváltás és az egyház Iréneus teológiájában, a Niceai Zsinat). Bőséges részleteket olvashattunk a fenti munkákból, a reformáció alapigazságairól, a Weseli konventről, a Nantes-i edictumról; a Kálvin- és Bullinger-jubileum pedig alkalmat adott a velük való foglalkozásra.

Az 1960-as, 1970-es évek egyháztörténelmi cikkeinek csak mintegy 1/6-a tárgyalta az erdélyi református egyház múltját. Például a marosvásárhelyi, nagyenyedi és margittai zsinatot, a reformáció erdélyi kialakulását, Geleji Katona Istvánnak az Ige szolgálatáról szóló tanításait, a hazai írásmagyarázat kérdéseit a reformáció korában. A Szemle bemutatta 18. századi lelkészképzésünket, a kükküllői és görgényi egyházmelegyék történetének egyes kérdéseit, az önálló brassói magyar evangélikus egyházmelegyék kialakulását, a somkeréki egyházközség történetét, Kálmáncsehi úrvacsora-vitáját, Szenczi Molnár Albert tevékenységét.

Az 1980-as években csökken az életrajzok aránya (már nem 1/2-e, csak 1/3-a az összes egyháztörténelmi tárgyú írásnak), nő a műemlékekről, egyházművészetről szóló írások száma (immár az összesnek az 1/4-e), de az erdélyi egyháztörténetet tárgyaló cikkek továbbra is az összes cikk 1/6-át teszik ki. Utóbbit még mindig meghaladja az egyetemes egyháztörténelmet tárgyaló munkák sora (teológia az Egyesült Államokban, a Barmeni Nyilatkozat, protestantizmus Svájcban, Zwingli öröksége, Kálvin levelei Bullingerhez).

Az 1990-es években – örvendetes módon – egyre nagyobb teret kapott, kaphatott a hazai, erdélyi egyháztörténet bemutatása, és ez a tendencia ma is tart, s az egyetemes egyháztörténelmi munkák és a biográfiák túlsúlya mára teljesen eltűnt. Ahogy említettem, a megjelenő tanulmányok a legmodernebb tudományos módszerekkel, ráadásul jól működő munkacsoportokban, számos fiatal és tehetséges kutató bevonásával készülnek. Olvashatunk tanulmányt az erdélyi királyi könyvek megjelentetése kapcsán. Tanulmányozhatjuk a két világháború közti erdélyi felekezeti oktatást, a Maros menti egyházi oktatást, a Kis-Küküllő vidékének közegészségügyét, az egyházi újságírás kezdeteit a Királyhágómelléken. Lehet írni a 19. századi regáti vagy a bukaresti magyar református egyházról, Maros mente középkori katolikus egyházszerkezetéről, a piaristák 1642–1992 közötti magyarországi és erdélyi jelenlétéről. Adalékokat találunk a Küküllői egyházmelegyék, a marosvásárhelyi felsővárosi református egyházközség történetéről, a gyergyói reformációról, a csiki körlelkészsegről, balavásári lelkészsegről, Kéménd református egyházközségéről. Folytatásban jelent meg a Dési Református Egyházmelegyék történelmi névtára. Hunyad-Zaránd egyházmelegyékének az egyházlátogatási jegyzőkönyvekből kiolvasható 18–19. századi állapotával, tanítóival, papjaival is több alkalommal foglalkozik a Szemle, és mint már említettem, az írások alapján remekül működő kutatócsoportot ismerhetünk meg.

Az évfordulók kapcsán nemcsak egy-egy cikk jelenik meg, hanem konferenciák teljes anyagát kapja kézhez az olvasó (gondolok itt, például, a 2006-ban tartott Bocskai-évfordulóra). Nemzetközi konferenciákról is olvashatunk, itt lehet hát megemlítenem határokon átívelő közös tudományos kutatások eredményeinek megjelentetését. Kolozsváron doktorált debreceni professzor, ifj. Fekete Károly publikál számos esetben Makkai Sándor munkásságáról, életéről, Fekete Csaba debreceni tudós könyvtáros jelentet meg sorra finoman csiszolt írásokat, Dienes Dénes sárospataki egyháztörténész tesz közzé jelentős tanulmányokat a kolozsvári Református Szemlében.

Nagy tapasztalatú kutatótól, Nagy Lászlótól olvashatunk Szenczi Molnár Albertről, teológiájának humanista vonásairól, műfordításairól külön-külön dolgozatokban. Meg-

jelenik Bonyha, Balavásár, Gyulakuta, Kibéd, Nagykend, Kiskend, Nagyvárad, Ördögösfüzes templomának története.

A mikrotörténelem módszerei révén ismerkedhetünk a 17–18. század református egyházának hétköznappjaival. Természetes nem maradnak el nyugat-európai teológusok egyháztörténeti tanulmányai sem, s ezekből mintegy tucatnyit találunk az utóbbi tizenöt év anyagában. Hazai kutatóink is rendszeresen publikálnak Kálvin Genfjéről, Kálvin és Bullinger levelezéséből.

Ahogy fentebb jeleztem, az utóbbi másfél évtizedet a hazai erdélyi tárgyú kutatások előtérbe, sőt túlsúlyba kerülése jellemzi leginkább, illetve az új kutatási módszerek és fiatal kutatók egyre erőteljesebb jelentkezése. Ez igen öröndetes folyamat, melynek fenntartásához szeretettel kívánom a legjobbakat.

A Centenárium oklevelek átnyújtására

Kedves Jelenlévők! Most pedig következék a Református Szemle centenáriumi okleveleinek kiosztása Tőkés István, Gálfy Zoltán volt főszerkesztők számára.

Tisztelt előljáróink a Református Szemle szerkesztésében, kedves Tőkés István, Gálfy Zoltán volt főszerkesztő testvéreink!

Nagyon örülünk annak, hogy most itt lehetnek közöttünk, mert mindenképpen ilyen ünnepi körülmények között kívántuk átnyújtani a Református Szemle centenáriumi, elismerő oklevelét.

Mindhárom volt főszerkesztőnkre úgy tekinthetünk, mint akik nemcsak szerkesztették a Szemlét – alkalmatlan és alkalmas időkben –, hanem egyben évtizedeken keresztül szerzőkként is közöltek benne.

Most különösképpen szerkesztői fáradásukért kívánjuk elismerésünknek jelét adni. Csak Isten és ők maguk tudják igazából, hogy a szerkesztés évei alatt milyen öröm vagy szomorúság érte őket; illetve, hogy mennyiben volt sikerélményük vagy éppen bosszúságuk; hogy mennyit terveztek, leveleztek, mennyi időt és sokrétű, sokszor idegtépően aprólékos szerkesztői munkát fektettek bele lapunkba.

Mindezt olyan vonatkozásban is kívánjuk felemlíteni, hogy a Református Szemle nem rendelkezett olyan szerkesztőségi apparátussal és személyzettel, mint hasonló neves folyóiratok vagy más mai lapszerkesztőségek. Akik ma szerkesztünk – ámbár igaz, hogy most már modern technikai vívmányokkal gyorsíthatjuk és tökéletesíthetjük a lapkiadást – érzékelgetjük, milyen nagy munkát végeztek – javadalmazás nélkül, csupán ügyszere-
tekből. Lapunk szerkesztősége most is így és ilyen körülmények között működik.

Ezért, kedves volt szerkesztő testvéreink, nagy bátorítást és sok erőt adott számunkra, valahányszor biztattak, méltatták munkánkat és megjegyezték: mi tudjuk, hogy milyen sok fáradozást igényel a Szemle rendszeres megjelenítése.

Most szeretnénk kinyilvánítani – kézzelfogható formában is – az ifjabb nemzedékek, az utódok, a tanítványok s a mostani szerkesztőség által összefogott szerzők és munkatársak elismerését és háláját.

Ezért a Református Szemle szerkesztősége *Centenarium* elismeréssel tünteti ki Tókécs István, Gálfi Zoltán nyugalmazott teológiai tanárokat, Bustya Dezső nyugalmazott lelképásztort, folyóiratunk volt főszerkesztőit az elmúlt évtizedekben végzett kitartó és eredményes szerkesztői munkásságukért.

Kedves főszerkesztő elődeink, kérjük, fogadják szeretettel a centenáriumi, elismerő oklevelet.

Kívánjuk, hogy Isten tartsa meg szellemi frissességüket, testi egészségüket, és hogy még sokáig közölhessenek tanulmányokat az immár 100 évet betöltött Református Szemlében.

Adorjáni Zoltán
főszerkesztő

Öffentliche Jubiläumssitzung der 100 jährigen Reformierten Rundschau

Die erste Nummer der Reformierten Rundschau, die als offizielles Blatt von dem Siebenbürgischen Reformierten Kirchenbezirk herausgegeben wurde, war am 10. Januar 1908 erschienen. Die seit 100 Jahren fortlaufend erscheinende Zeitschrift wollte von Anfang an die Aufgaben einer kirchlichen Presse erfüllen. Sie beschäftigte sich ausführlich mit der Vergangenheit des Kirchenbezirks, mit aktuellen Fragen und formte die kirchliche öffentliche Meinung. Sie diente als Mittel für die Sicherung der intellektuellen Verbindung zwischen jenen, die mit Wort und Schrift im Dienst der Kirche standen und hielt die Fackeln des Glaubens und Wissens aufrecht.

Ab 1960 veröffentlichte die Reformierte Rundschau immer mehrere Studien. Heute ist sie schon das Forum der theologischen Tätigkeit und Forschung geworden. Zugleich widerspiegelt sie die wissenschaftliche Arbeit der mit der Kirche verbundenen reformierten Intelligenz. Ihre Arbeit steht im Einklang mit den Zielsetzungen der ehemaligen Reformierten Rundschau.

Die Redaktion der Reformierten Rundschau hielt ihr 100 jähriges Jubiläumfest am 9. Nov. 2007. Die feierliche Veranstaltung wurde mit der Rede des Chefredakteurs Zoltán Adorjáni eröffnet. Er sprach über die Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft der Zeitschrift. Dezső Buzogány verantwortlicher Leiter, Kirchenhistoriker berichtete über den Beginn der Ref. Rundschau. Theologen aus Ungarn hielten Auswertungsvorträge über das erschienene Material der Zeitschrift je nach theologischen Fachrichtungen. Wir veröffentlichen da diese Vorträge in redaktierter Form.

Im Rahmen unserer Festsitzung wurden drei gewesene Chefredakteure mit *Zentenariumsdiplom* ausgezeichnet: Dr. István Tókécs und Dr. Zoltán Gálfi Professoren in Rente und Dr. Dezső Bustya, früher Hauptnotar des Kirchenbezirks.